

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
grondboringen aan de
Meerstraatpromenade te Hillegom,
gemeente Hillegom (Z.-H.)**

H. Buitenhuis

ARC-Rapporten 2004-02

Groningen
29 januari 2004
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

In opdracht van Teeken en Beelen Architecten BNA te Beverwijk is op 7 januari 2004 een archeologisch inventariserend veldonderzoek uitgevoerd door Archeological Research and Consultancy (ARC bv) op een terrein aan de Meerstraatpromenade in het centrum van Hillegom (Z.-H.). De uitvoerders waren dr. H. Buitenhuis en dhr. M. Boltje. De aanleiding van het onderzoek is het voornemen op het terrein woningen/winkels met een onderliggende parkeergarage te bouwen. Daarbij wordt de bodem verstoord tot een diepte van 3,50 – 4,00 meter beneden het straatniveau.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het terrein is gelegen aan de Meerstraatpromenade te Hillegom, waar in het verleden de panden 14a en 14b hebben gestaan. Deze panden zijn gesloopt en geruimd, waarbij de bodem tot 2 meter beneden straatniveau is verstoord. Het terrein heeft een oppervlak van 15 bij 35 meter. Het oppervlak is niet geëgaliseerd en bevat nog veel puinresten en recent afval.

1.3 Objectgegevens

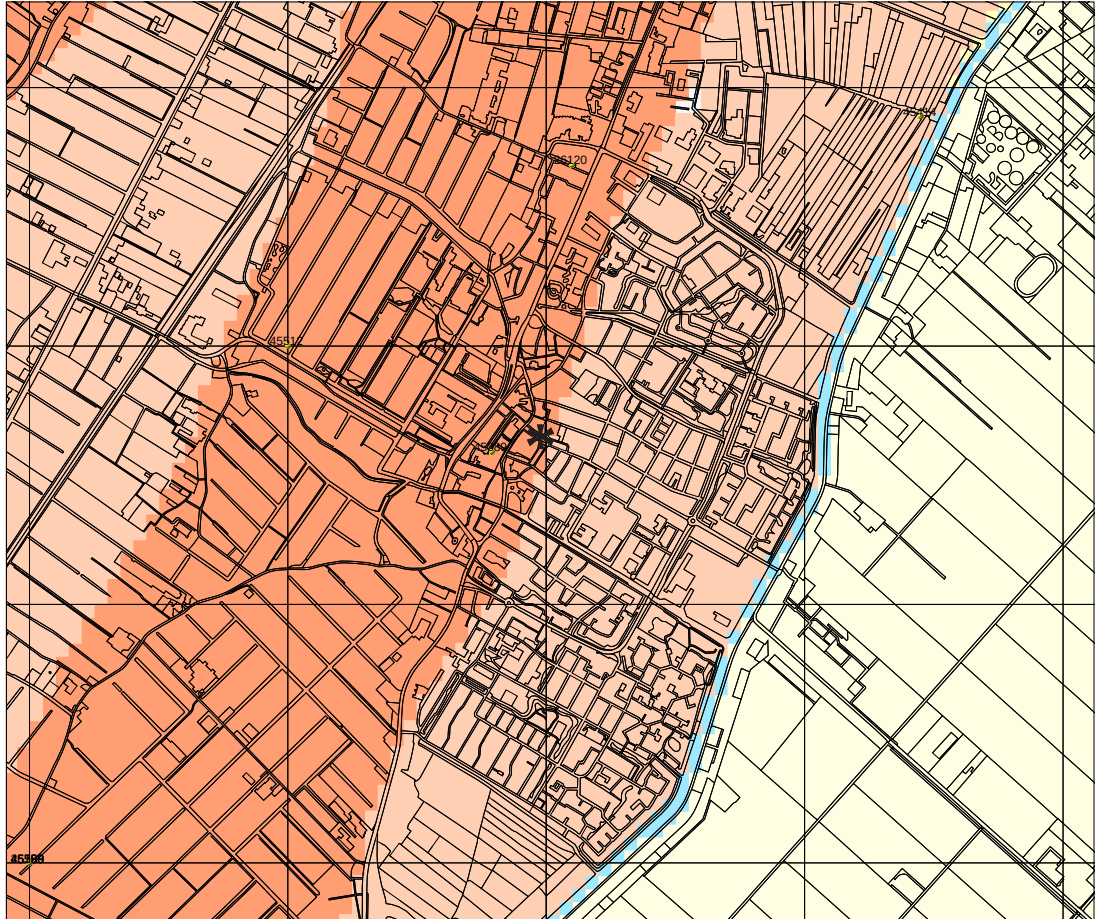
ARC-Projectcode	2003/260
Provincie	Zuid-Holland
Gemeente	Hillegom
Plaats	Hillegom
Toponiem	Meerstraatpromenade
Kaartblad	24H
Coördinaten	99.950/478.700
Periode	onbekend
Type object	sloop bebouwing
Type bodem	zand
Geomorfologie	Oud Duin op strandwal

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek had als doel om de archeologische waarde van het terrein vast te stellen. Daarvoor zijn grondboringen gezet met als doel vast te stellen of er archeologische resten aanwezig zijn in de bodem, welke kwaliteit deze resten hebben, en een aanbeveling te doen voor eventueel vervolgonderzoek.

1.5 Werkwijze

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken zijn op het onderzoeksterrein in totaal vijf boringen gezet ten behoeve van de archeologie (zie bijlage 1). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen.

Legenda

WAARNEMINGEN

MONUMENTEN

- archeologische betekenis
- archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde

GRID_1KM

TOP10

IKAW

- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

0 1 km

ROB
ArchisII

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied (*) op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden te Hillegom (Bron: ROB, zie tevens bijlage 1).

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 8 cm. Met deze boor is tot op het niveau van het grondwater geboord. Daarna is er gebruik gemaakt van een zuigbuis met een doorsnede van 10 cm. Daarmee is geboord totdat de grond te slap werd en het boorgat van bovenaf vol liep. Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van ontsluitingen. De vondstzichtbaarheid was redelijk goed, maar doordat de bebouwing van het terrein recentelijk is gesloopt en de bovengrond is geschud, zijn de oppervlaktevondsten niet relevant.

2 Resultaten

2.1 Bureauonderzoek en geo-archeologische context

De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie) hoog. Hillegom is ontstaan op een oud duin, gevormd op een strandwal. Het onderzochte terrein ligt op de oosthelling van het oude duin. De strandwallen en oude duinen van het gebied (De Bollenstreek) zijn van oudsher geschikt geweest voor bewoning en menselijke activiteiten. De strandwallen zijn ontstaan tijdens de stijging van de zeespiegel minstens 7000 jaar geleden. Daarop zijn door verstuing de oude duinen gevormd. Tijdens de periodes hierna is het omliggend gebied onder invloed gebleven van de zeespiegelstijgingen, en hebben zich mariene sedimenten afgezet en heeft zich veen gevormd in de lager gelegen gebieden. De oude duinen waren in deze prehistorische periode als droge gronden zeer geschikt voor bewoning (Provincie Zuid-Holland 2002). Archeologische resten zijn in dit gebied te verwachten op het strandwalniveau (Mesolithicum en Vroeg-Neolithicum), tijdens periodes van rust in de duinvorming (Neolithicum en Bronstijd) en aan het oppervlak van het oude duin (IJzertijd en Historische periodes).

In de Nieuwe Tijd zijn de oude duinen vaak afgegraven. Het zand is gebruikt tijdens de ontwikkeling van het gebied en drooglegging van de ontgonnen veengebieden. Vooral in de omgeving van Hillegom zijn veel zg. zanderijen geweest. Het is niet met zekerheid vast te stellen of het onderzochte terrein ook als zanderij heeft gediend.

Uit de omgeving van het onderzochte terrein zijn slechts weinig archeologische meldingen bekend (bron: ARCHIS, ROB;afb. 1). In de directe omgeving van het onderzochte terrein is tijdens een eerder booronderzoek een laatmiddeleeuwse scherf gevonden (Ras 2001). Er wordt echter aan getwijfeld of deze *in situ* was. Andere meldingen komen uit zanderijen:

- 1 waarnemingsnummer 45512: bewerkt gewei uit de zanderij Pastoorlaan,
- 2 waarnemingsnummers 26109 en 26107: een Laat-Neolithische klokbeker,

- twee bewerkte geweiresten, een bene priem, stenen bijl en kubussteen, vermoedelijk uit de zanderij Veenenburger Bos,
- 3 waarnemingsnummer 45558: aardewerkresten uit de Bronstijd, uit de zanderij baron van Harderbroek van Ammerstol,
 - 4 waarnemingsnummer 45559: een depot bronzen objecten uit de spoorzanderij op het landgoed van de baron.
 - 5 waarnemingsnummer 45790: een vuurstenen bijl, dol en spits, en aardewerk, eveneens uit de spoorzanderij.

Deze vondsten dateren alle in het Laat-Neolithicum en (Vroege) Bronstijd. Er is weinig bekend van de bewoning van de duinen in deze periode, hetgeen het gebied bij Hillegom een potentieel hoge waarde geeft.

Er zijn geen bovengrondse archeologische monumenten in Hillegom. De oudste gebouwen dateren uit de 17e eeuw. In de gemeente atlas van Kuypers uit 1876¹ wordt het gebied van het centrum van Hillegom nog als open bebouwd aangegeven, huizen omgeven met agrarisch terrein. Ook op het Minutenplan van 1832² is het centrum van Hillegom zeer open qua bebouwing.

SOB Research uit Heineoord heeft in 2001 een extensief booronderzoek verricht in het centrum van Hillegom (Ras 2001). Daaruit bleek, dat het zuidelijk deel van de huidige plaats Hillegom (bestemmingsplan Havenkwartier) nog deels een intacte bodem op het Oude Duin heeft. Dit gebied ligt op het hoogste deel van het Oude Duin, enige honderden meters ten zuiden van het onderzoeksterrein aan de Meerstraatpromenade. De boringen in het centrum van Hillegom (bestemmingsplan Centrum) door SOB Research geven aan, dat het Oude Duin in het westelijk deel beter bewaard is gebleven. Het oostelijk deel van het centrumgebied wordt geïnterpreteerd als overgang van het Oude Duin naar de strandvlakte, waarop Hollandveen is gevormd. Ook ten noorden van het onderzoeksterrein is door SOB Research een booronderzoek verricht. De algemene geologische opbouw is hetzelfde als in de andere gebieden, maar de relatief geringe NAP hoogte van dit deel van Hillegom, heeft de onderzoekers doen concluderen, dat op dit deel ontginningsactiviteiten hebben plaatsgevonden vanaf de Late Middeleeuwen, waarbij de natuurlijke top van de duinen is verstoord.

2.2 Bodemopbouw

Op het onderzoeksterrein zijn 5 boringen gezet (zie ook bijlage 1). Te opzichte van het huidige straatniveau ligt het maaiveld van de boringen 60–70 cm lager. De opbouw in deze boringen is vrijwel identiek. Tot een diepte van 1,30 m beneden maaiveld bestaat de bodem uit een heterogene (donker)bruine zandige laag, met veel puinresten. In één boring (K1) is op een diepte van 1,10 m beneden maaiveld een stukje plastic gevonden. Onder deze heterogene laag bevindt zich vrijwel ongestoord matig fijn zand, lichtgrijs tot lichtbruin van kleur, soms met blauwgrijze banden. Op een diepte van gemiddeld 1,30 m beneden maaiveld werd grondwater aangetroffen. Hierdoor werd de zandige bodem zeer zacht, waardoor het boorgat op een diepte van 2,50 tot 3,00 zo snel vol liep dat voortzetting niet mogelijk was. Tot deze diepte bestaat de bodem uit matig fijn zand.

¹<http://www.rat.de/kuijsten/atlas/ge>

²<http://dewoonomgeving.nl/index>

2.3 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek is een aantal vondsten in de boorkernen aangetroffen (zie bijlage 2). Het betreft recent puin en aardewerkresten, die vermoedelijk bij de sloop van de panden op het terrein in de bodem zijn terecht gekomen. In het zand zijn op vier plaatsen houtskoolresten aangetroffen. In K3 is in de bovenkant (op een diepte van 1,80 m beneden maaiveld) een stukje houtskool gevonden. In K2, 3 en 5 zijn in het duinzandpakket zeer fijne houtskoolpartikels aangetroffen. Het is niet duidelijk of deze zeer lichte partikels van een haard- dan wel vuurplaats komen, of dat zij door de wind zijn gedeponeed.

3 Conclusies

Uit het booronderzoek is gebleken, dat de bodemopbouw van het onderzochte terrein aan de Meerstraatpromenade bestaat uit een heterogene toplaag op duinzand. Deze heterogene toplaag is ontstaan tijdens vrij recente bewoning en is geschud tot een diepte van 2,00 m beneden straatniveau tijdens de sloop van de panden op het terrein (mededeling van de opdrachtgever). De boorpunten K1–K4 liggen op de diepste punten van het sloopterrein en zijn gemiddeld 60–70 cm onder het straatniveau. Tesamen met de geconstateerde diepte van de heterogene laag van ongeveer 1,30 m, bevestigen de boorresultaten de verstoring tot een diepte van 2,00 m beneden straatniveau. Ook de boringen in de directe omgeving van het onderzoeks-terrein, uitgevoerd door SOB Research, geven eenzelfde beeld (zie ook bijlage 1). Het zijn de boringen B11, B12, B13 in de Meerstraat en de boringen D1–D4 direct ten zuiden van het terrein. De bodem in de boringen B11–B13 is tot een diepte van 1,25–1,50 m beneden straatniveau recent verrommeld. Daaronder werd tot 2,70 m beneden straatniveau grijsgeel zand gevonden. In de boringen D1–D4 werd, onder de heterogene toplaag van 1,20–1,35 m dikte, blauwgrijs of grijsgeel zand gevonden tot een diepte van 3,00 m beneden straatniveau. In boring D4 werden op een diepte van 2,95–3,15 m plantenresten geconstateerd. Het is niet duidelijk, of dit verkoolde dan wel vergane plantenresten zijn. Mogelijk zijn zij vergelijkbaar met de partikels die in de boringen op het terrein zijn gevonden.

Geconcludeerd kan worden, dat het onderzochte terrein en de naaste omgeving ligt op het Oude Duin. Recente verstoring door bewoning en sloop heeft echter de bovenste 2,00 m van de bodem ernstig verstoord. Hierdoor is er geen oud oppervlak aanwezig, en is de kans om archeologische resten uit de periode ná de duinvorming (Middeleeuwen) gering. Vroegere bewoning in het duin is niet met zekerheid vast te stellen. Alleen houtskoolpartikels dan wel plantenresten in een deel van de boringen wijzen mogelijk op een horizont die door menselijke activiteiten is beïnvloed. Gexien de eerder genoemde ARCHIS vondstmeldingen zou deze horizont uit het Laat- Neolithicum dan wel (Vroege) Bronstijd kunnen stammen. Wat er onder het eindniveau van de boringen bevindt, ca. 3,00–3,50 m beneden straatniveau, is onbekend.

4 Aanbeveling

Bovenstaande conclusie en waardering leidt er toe, het terrein slechts een niet duidelijk archeologische waarde toe te kennen. De kans om op het terrein, binnen de door de voorgenomen activiteiten verstorende diepte, nog intacte archeologie van waarde te vinden is onzeker. Alleen de houtskoolpartikels wijzen mogelijk op menselijke activiteiten in de omgeving. Echter gezien de vondstmeldingen uit de omgeving zouden deze activiteiten uit de weinige bekende periode van het Laat-Neolithicum of (Vroege) Bronstijd afkomstig kunnen zijn, en daarom van hoge waarde.

Gezien de geologisch opbouw is het een probleem om verder archeologisch onderzoek te doen. Om inzicht te krijgen in de diepere lagen van het duin, kan alleen met mechanische grondboringen (buiszetting) verder worden gekeken. Opgraven van een deel van het terrein is bezwaarlijk doordat de combinatie van matig fijn duinzand en grondwater het noodzakelijk maakt bij graafwerkzaamheden bronbemaling toe te passen en mogelijk trapsgewijs te graven om instortingen te voorkomen. Wanneer echter tot de voorgenomen bouw van een parkeergarage wordt overgegaan, is het mogelijk bij de uitgraving op het terrein alsnog waarnemingen te doen, en door middel van bestudering van het diepste vlak en de profielen het belang van de archeologische indicatoren verder vast te stellen. Het verdient daarom aanbeveling om de voorgenomen graafwerkzaamheden te samen met archeologisch onderzoek te doen plaatsvinden. Hierbij wordt gedacht aan een situatie, waarbij de bouwondernemer de graafwerkzaamheden laat uitvoeren en een archeoloog aan geeft op welke wijze, bijvoorbeeld door het aanleggen van één of meerdere vlakken en het graven van een profiel. Daardoor kunnen als nog gedetailleerde waarnemingen worden gedaan. Hiertoe dient vóór de werkzaamheden van start gaan overleg plaats te vinden tussen de uitvoerder en de provinciaal archeoloog, drs. R. Proos³.

Literatuur

Provincie Zuid-Holland, 2002. Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland. Regio Duin- en Bollenstreek. Kaartrapportage.

Ras, J., 2001. *Archeologische Effectrapportage Hillegom Centrum*. Heinenoord (Rapport SOB Research).

³Provincie Zuid-Holland, Bureau Cultuur, postbus 90602, 2509 LP Den Haag

Bijlage 1 Boorpuntenkaart

Het onderzoeksterrein met de boorpunten van het ARC en de boorpunten van SOB Research (*) aan de Meerstraatpromenade te Hillegom.

Bijlage 2 Boorstaten

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

FZ Zand

kolom 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
120	FZ		geleidelijk	grijsbruin	puin, baksteen, recent aardewerk etc., sloopresten
160	FZ		geleidelijk	grijs	grondwater op 140 cm
200	FZ			grijs	houtschool spikkel op 190 cm

kolom 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	FZ		scherp	geel	bouwzand van sloop ?
130	FZ			donkergrijs	sloopresten
280	FZ			lichtgrijs	grondwater op 135 cm, zeer fijne houtschool/planten spikkels

kolom 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
80	FZ		geleidelijk	bruin	sloopresten
100	FZ		geleidelijk	witgrijs	
110	FZ		geleidelijk	blauwgrijs	
210	FZ		geleidelijk	lichtgrijs	grondwater op 130 cm, op 180 cm houtschoolbrokje
220	FZ		geleidelijk	lichtgrijs	zeer fijne houtschoolspikkels
270	FZ			lichtgrijs	

kolom 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
130	FZ		geleidelijk	donkerbruin	sloopresten
210	FZ		diffuus	lichtgeelbruin	grondwater op 130 cm
250	FZ			lichtgrijsbruin	

kolom 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
140	FZ		geleidelijk	donkergrijsbruin	sloopresten
155	FZ		diffuus	lichtgeelgrijs	gevekt, iets puinresten, grondwater op 155 cm
200	FZ			lichtgrijsgeel	bovenin een houtschoolspikkel, ingespoeld puin